

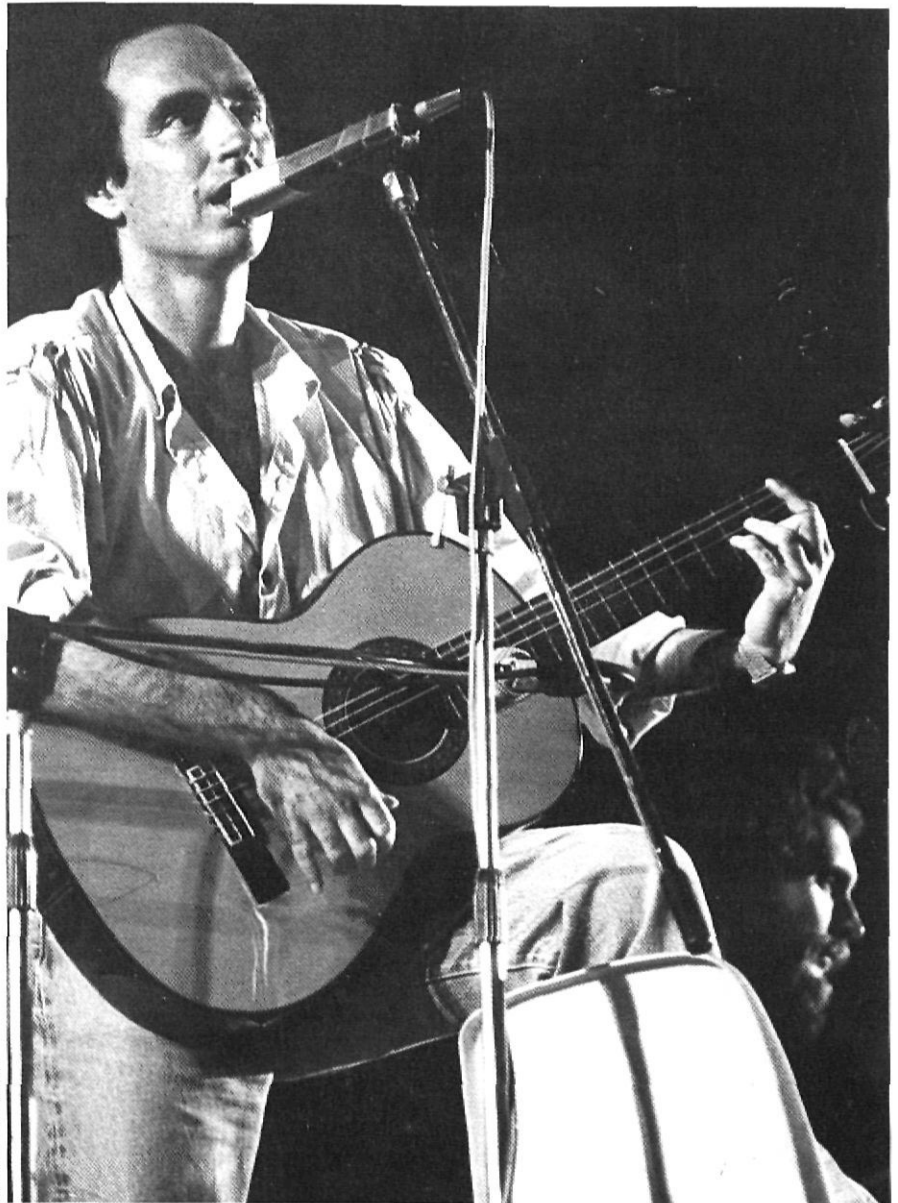
El 22 de març de 1967, Lluís Llach actuava per primer cop en públic en un recital a Terrassa. Vint anys després, disset treballs discogràfics de llarga durada editats a l'Estat espanyol —a més de molts d'altres publicats a fora— avalen l'artista empordanès com un dels cantautors més importants del món, tal com ho acredita el Premi Luigi Tenco que va rebre el 1979 de mans de la crítica especialitzada italiana.

Lluís Llach, vint anys d'escenaris

XEVI PLANAS

Alguns dels principals nuclis temàtics de l'obra de Lluís Llach s'insinuen ja en el seu primer disc de llarga durada, publicat per Concèntric el 1969. *Els èxits de Lluís Llach* recull, però, una mostra molt heterogènia de les seves primeres creacions. Hi trobem des de la religiositat cristiana —*Cal que neixin flors a cada instant* i *Cançó de Nadal per a ningú*— fins a l'evocació costumista d'un retrat d'infantesa —*Que feliç era, mare*—, bo i passant per la ingenuïtat de l'amor adolescent —*Per un tros del teu cos*—, l'exercici literàriament pretextual —*En Quítero* i *El bandoler*— i l'exaltació de l'optimisme juvenil, a *A cara o creu*. De tota manera, el component més remarkable d'aquesta primera dotzena de cançons es defineix per la càrrega política —potser més aviat latent— que trobem a *La meva terra* —on es manifesta ja un cert nacionalisme, encara que sigui en estat primitiu—, *Se'n va content* —interpretant el fenomen de l'emigració com a problema social—, *Cant míner* —símbol evident de classe oprimida—, *Cop de destral* —fent un joc ideològic amb les connotacions de l'ofici de llenyataire— i *L'estaca*, un senzill vals esdevingut himne d'alliberament en molts indrets d'arreu del món.

En realitat, *Els èxits de Lluís Llach* és una recopilació de les peces que va publicar en els seus set

RAFAEL BOSCH

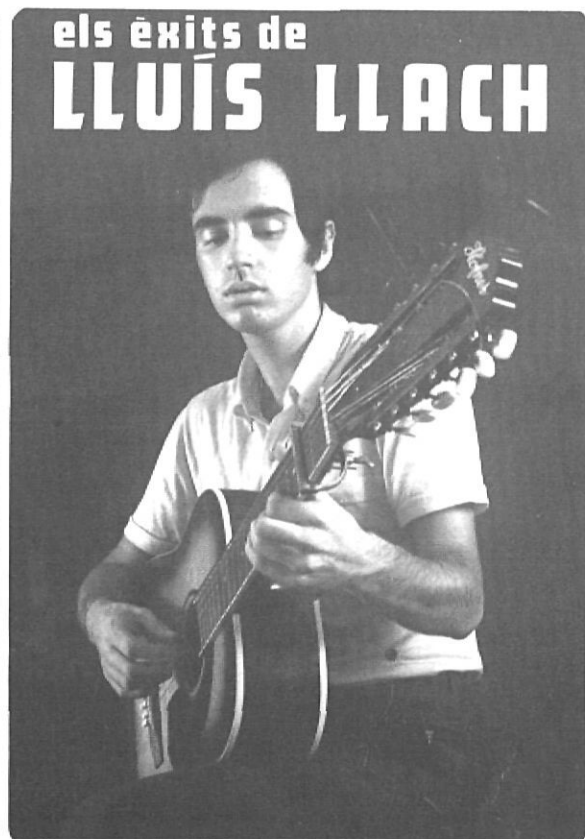
primers discs senzills, entre el 1967 i el 1969. La tria va deixar fora quatre composicions: *La barca*, *El parc*, *Nit de somni* i *Damunt d'una terra*, l'última de les quals seria publicada en diversos elapés posteriorment.

Musicalment influïdes per la cançó francesa, les peces d'*Els èxits de Lluís Llach* s'aguanten —més que per la lletra o la interpretació— per la instrumentació que en féu Francesc Burrull.

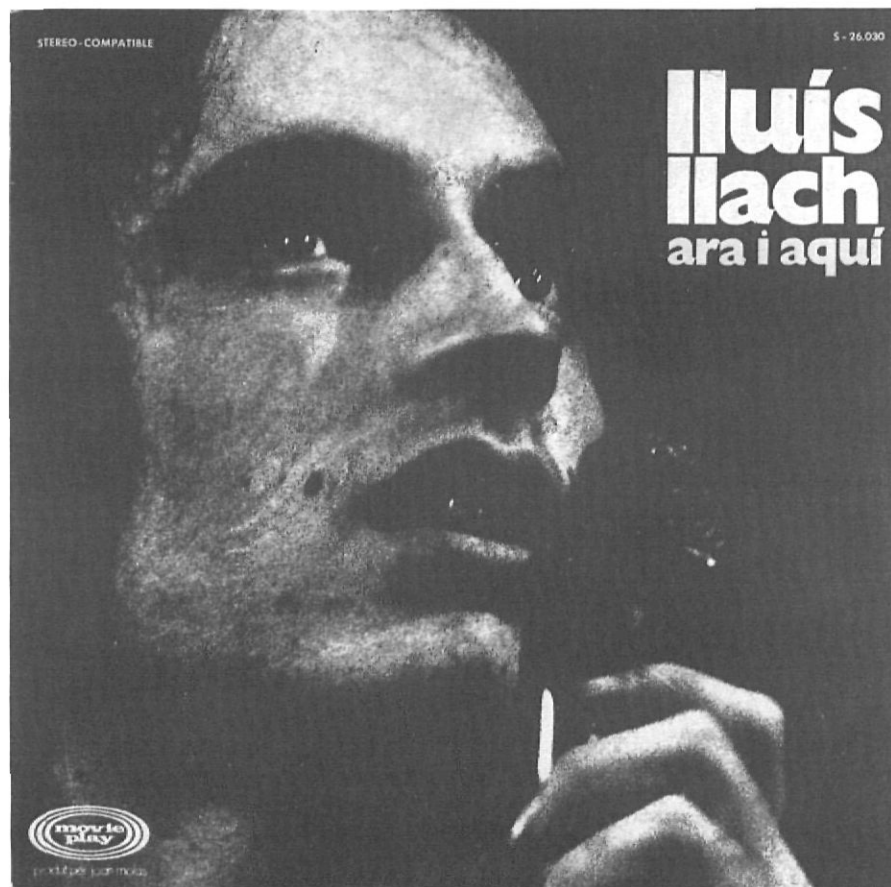
El salt comercial

El segon elapé de Lluís Llach, *Ara i aquí*, és publicat per un nou segell discogràfic —Movieplay—, que edità tots els seus treballs fins al 1977. L'àlbum, que va aparèixer al mercat el 1970, recull una part de l'actuació que el cantant va fer el 13 de desembre del 1969 al Palau de la Música de Barcelona. Treball de clara intencionalitat comercial, inclou un gospel a l'estil de Mahalia Jackson que evoca el paisatge empordanès —*Jo també he dormit a l'alba*—, una bossa nova amb lletra totalment pretextual —*Jo sé*—, dues cançons d'amor tòpiques —*Irene* i *Aquell vaixell*—, dos temes de reflexió política —*Damunt*

- *El bandoler
- *Cop de destrall
- *A cara o creu
- *Cal que neixin flors a cada instant
- *La meua terra
- *Per un tros del teu cos
- *Cançó de Nadal per a ningú
- *En Quítero
- *L'estaca
- *Que feliç era, mare!
- *Se'n va content
- *Cançó sense fi

"Els èxits de Lluís Llach", el primer elapé del cantautor de Verges, recull peces dels seus set primers discs senzills.

"Ara i aquí", un intent de fer cançó comercial en català.

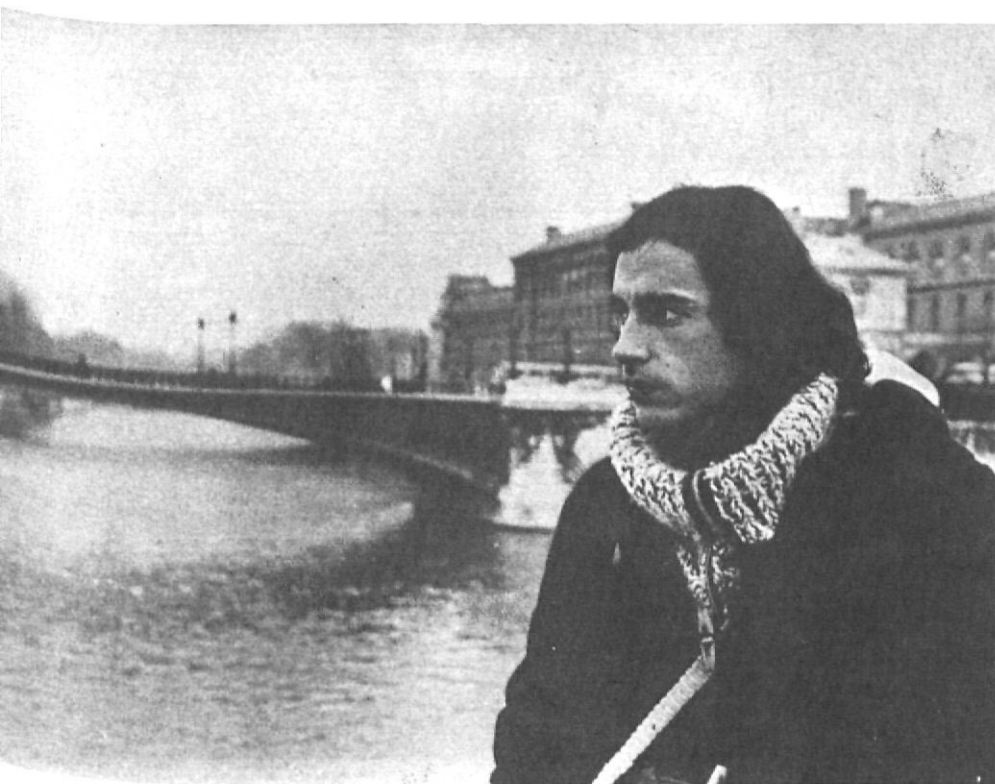
d'una terra i *Respon-me*— i quatre composicions que ja havien estat enregistrades en el primer elapé.

La indefinició estilística, la interpretació afectada, la musicalitat estereotipada i l'escàs valor literari d'*Ara i aquí*, situen —amb la perspectiva del temps— el possible mèrit d'aquest disc dins les coordenades d'un intent de fer un tipus de cançó comercial en català. A aquesta mateixa època pertanyen algunes peces que Lluís Llach no arribà mai a registrar en elapé —*El dia*, *Temps i temps*, *Cels trencats*, *Despertar*, *Res no ha acabat* i *Tot sovint escolto històries que em parlen d'esclaus*—, una bona part de les quals tenien força més qualitat que la major part de les que podem escoltar a *Ara i aquí*.

Com un arbre nu, datat el 1972, apareix sota l'influx de la seva estada a Cuba, el novembre del 1970, i l'exili a París iniciat a principis del 1971. La dimensió política s'hi manifesta de diverses formes: com a al·legat revolucionari a *La gallineta*, de manera èpica en to pacifista a *Dona*, en clau irònica contra la censura a *Bon senyor*, amb expressió d'impotència a *Debilitas formidinis* i en homenatge instrumental a Che Guevara a *Comandante*. Hi trobem

"Viatge a Itaca", el millor disc de Lluís Llach.

El cantant empordanès, passejant per París.

també, però, la represa del tractament del costumisme com a tema —a *Ningú no sabia el seu nom*—, el retorn a l'adolescència —a *A cavall del vent*—, el cant a la sensualitat —a *Com un arbre nu*— i l'exploració de la solitud i la llibertat, a *Ma tristesa*.

Tot i ser musicalment més compacte, algunes falles interpretatives *desvirtuen la qualitat d'aquest disc*, les lletres del qual tenen una consistència superior a les dels anteriors.

A l'Olympia

El 21 de gener del 1973, Lluís Llach actua per primer cop al teatre més important de la cançó europea. *Lluís Llach a l'Olympia*, el seu quart àlbum, conté deu de les dinou peces que hi interpretà. Les dues úniques cançons recollides en aquest disc que no havien estat enregistrades prèviament en cap elapè són *Novembre 72* i *Somni*, dos bons textos que presagien un augment de qualitat en la trajectòria del cantautor empordanès.

La publicació, l'any següent, del disc *I si canto trist...* representa una evolució molt clara —sobretot a nivell musical, però també en l'aspecte literari— en l'obra de Lluís Llach. Per primer cop —deixant de banda les interpretacions que havia fet d'alguns textos de Josep Maria Andreu—, posa música a poemes d'altri i ho fa amb un encert extraordinari a *Cançó a Mahalta*, de Màrius Torres, i *La casa que vull*, de Joan Salvat-Papasseit. La varietat temàtica de les altres set peces del disc va des de la impotència conjuntural d'*El jorn dels miserables* i *I si canto trist...*, fins a l'amor entès en el sentit més genèric a *Si arribeu* i *Que tinguem sort*, bo i passant per la sensualitat d'*Onades*, la solidaritat de *Vaixell de Grècia* i l'esperança oculta de *Silenci*.

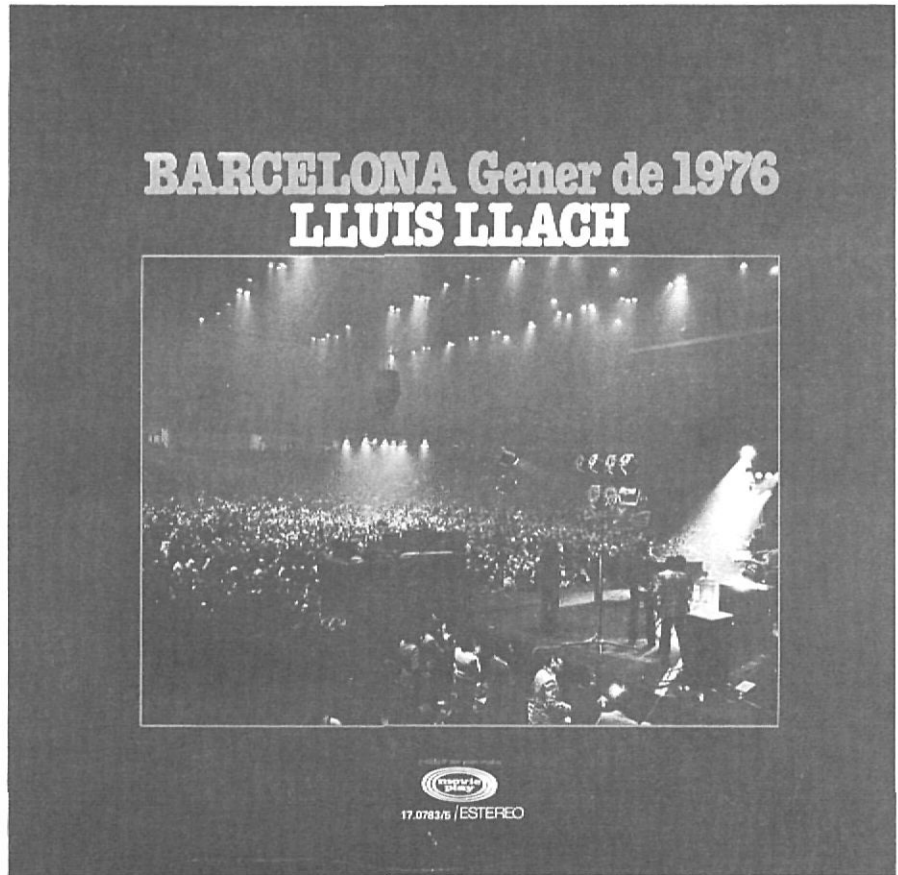
Viatge a Itaca, el sisè treball discogràfic de llarga durada del cantant de Verges, obre una nova etapa en la carrera de Lluís Llach i en marca el punt culminant i de més creativitat. Publicat l'any de la mort del general Franco, l'àlbum esdevé un reflex fidedigne de la immersió de Llach en el rock. La primera cara —intitulada genèricament *Itaca*, contravenint l'ortodòxia lingüística catalana que dona per correcte *Ítaca*— s'obre amb l'adaptació d'un poema bellíssim de Konstandinos

Kavafis al qual donen continuïtat amb èxit notable un parell de textos del mateix Llach. La cançó, que trenca motlles pel que fa a la durada i a la configuració estètica, és veritablement una meravella insuperable, segurament, dins l'obra del cantautor vergelità.

El disc s'acaba d'arrodonir amb la intensitat vital del tema *A força de nits*. A una certa distància qualitativa, cal valorar també la nostàlgia soul d'*Escriu-me aviat* —sota la influència d'Aretha Franklin—, la sensualitat amorosa de *Fins al mai* i la reinterpretació de la Revolució dels Clavells: *Abril 74*.

En definitiva, per primera vegada en l'obra de Llach, els components literaris, musicals i interpretatius assoleixen un nivell d'una dignitat molt remarcable.

Barcelona. Gener de 1976 és el títol de l'àlbum en què queda arxivat per a la posteritat el document discogràfic dels recitals que Llach féu el 15, el 16 i el 17 del primer mes del 1976 al Palau Municipal d'Esports de Barcelona. S'hi recull una cançó inèdita en disc: *Cançó sense nom*, la peça més prohibida que ha tingut mai en el seu repertori el cantant de Verges.

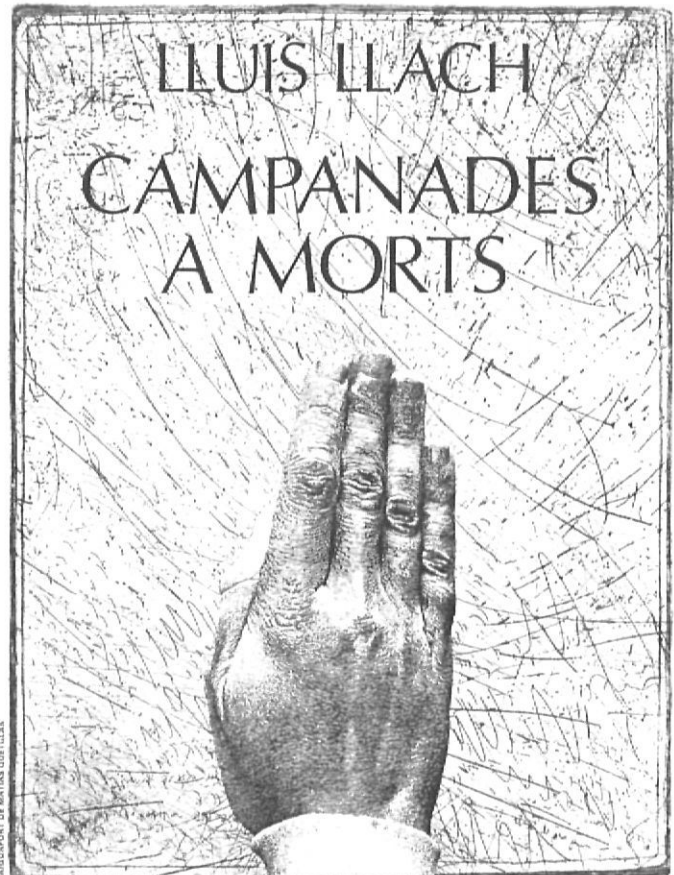
"Barcelona. Gener de 1976", un àlbum enregistrat en unes circumstàncies històriques inoblidables.

Kavafis de nou

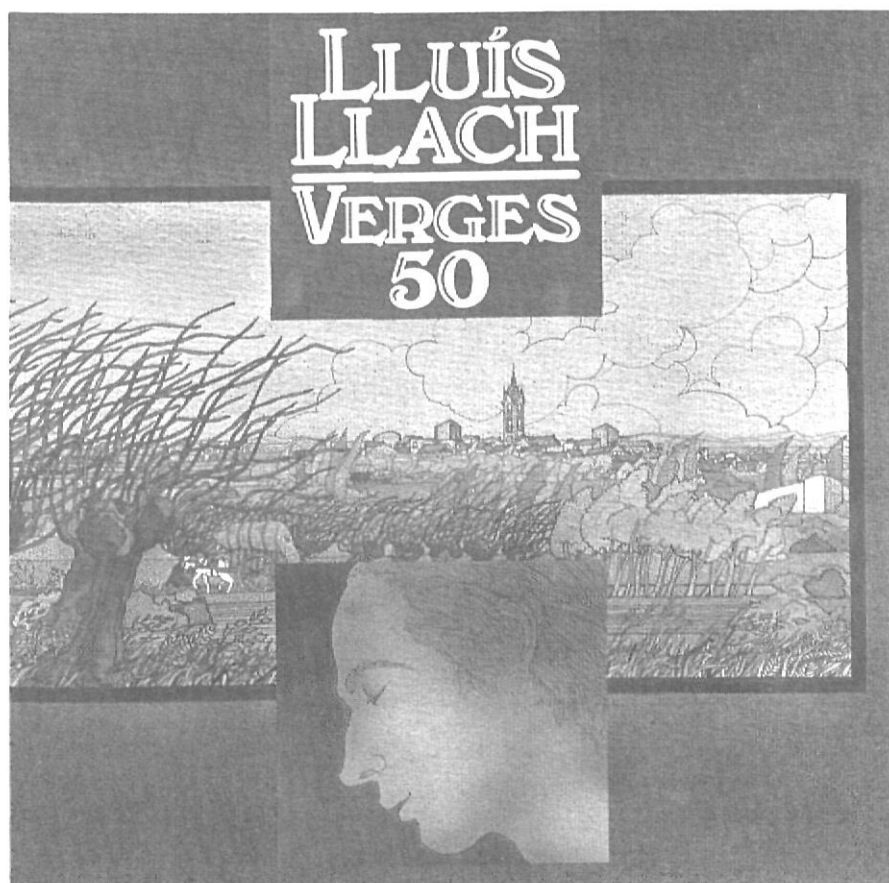
El 1977, es publica *Campanades a morts*, que inclou a la primera cara un impressionant poema èpic tractat de forma simfònica. Completen el disc quatre peces d'una gran bellesa musical: *A la taverna del mar* —a partir d'un magnífic text de Kavafis—, *Vinyes verdes vora el mar* —sobre un poema de Josep Maria de Sagarra—, *Laura* —amb l'amistat com a tema de fons— i *Cançó d'amor*, on apareix per primer cop d'una forma més o menys clara en l'obra de Lluís Llach el tema de l'homosexualitat.

Amb *El meu amic el mar*, Llach estrena, el 1978, un nou segell discogràfic: Ariola. Malgrat la idea inicial del cantant de fer un disc desideologitzat, hi podem detectar tres cançons clarament reivindicatives: *Camí cap a un nou cant* —sobre la necessitat de persistir en la lluita—, *Venim del nord, venim del sud* —on es formula per primer cop d'una forma explícita la defensa dels Països Catalans— i *Companys, no és això*, denúncia que incideix en la voluntat de superar el desencany del postfranquisme.

En una línia més lírica, trobem

"Campanades a morts", amb una portada feta a partir d'un aiguafort de Maties Quetglàs.

"Verges 50", un recorregut pels paisatges adolescents d'un Llach més empordanès que mai.

un dels millors textos que ha escrit mai Lluís Llach —*Quan l'onada em durà a la platja dels morts*—, un tema amorós —*La poesia dels teus ulls*—, una evocació marítima —*Bressol de tots els blaus*—, una excel·lent musicació de la *Cançó de rem i de vela* número XII de Josep Maria de Sagarra i la interessant peça instrumental *Salpar*.

El mateix any que guanyava el Premi Luigi Tenco que atorga la crítica musical italiana al millor cantautor del moment, el 1979, s'editava el desè disc de llarga durada de Lluís Llach. Malgrat que el cantant afirmava el 1982 que era el millor disc que havia fet fins llavors, opino, modestament, que, al meu criteri, és la producció discogràfica de menys qualitat que ha fet mai.

Les tres primeres cançons de

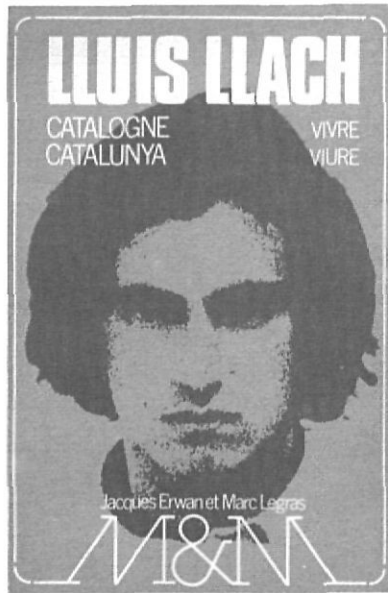
Somniem són veritables models del que podríem definir de pèssimes composicions, especialment pel que fa a la lletra i a la interpretació. *Encara* —clam a favor del País Valencià—, *Cançó d'amor a la llibertat* —ingènua i demagògica com la crítica que hi fa— i *La mula sàvia* —desafortunadíssima incursió en el terreny de la ironia— són tres peces indignes d'haver estat signades per un cantautor que és reconegut arreu del món.

Una intel·ligent musicació del poema *Criatura dolcíssima*, de Joan Fuster, salva l'honor d'aquest disc, que també conté un interessant tema suggestiu —*Dibuix*—, un testament avançat —*Vida*—, un desideratium caòtic —*Somniem*— i un record nostàlgic per la Catalunya Nord: *Darrera les muntanyes*.

Viatge musical

Verges 50, que veu la llum el 1980, enceta una nova fase dins la dilatada trajectòria de Lluís Llach, que en aquest disc se'ns presenta definitivament en la seva justa dimensió: més com a músic que no pas com a poeta o intèrpret. A través d'un viatge instrumental, Llach ens porta al Verges de la seva infantesa resseguint, amb una musicalitat encantadora, els camins del vent, del mercat a la plaça, dels carrers, de l'escola i de la processó. Com a complement digne —però no tan meritori com la part instrumental—, a la segona cara trobem tres cançons: *Els meus ulls aquí*, *País petit* i *Arran de terra*.

Immers encara en la monomania de fer cançons llargues que

El cantant, llegit

A part del volum *Poemes i cançons* —que aplega la major part dels textos de l'obra de Lluís Llach—, la desena edició dels qual posarà a la venda ben aviat Tres i Quatre, s'han publicat quatre llibres sobre Lluís Llach.

Cronològicament, el primer a aparèixer fou *Lluís Llach*, un petit estudi de Josep Moya-Argeler que Edicions Don Bosco va publicar el 1974 en un llibret que contenia també un treball del periodista gironí Josep Collelldemont sobre Francisco Candel.

La primera biografia del cantant empordanès l'edita, el 1979, a l'Estat francès, Jean-Claude Lattès. El llibre —*Lluís*

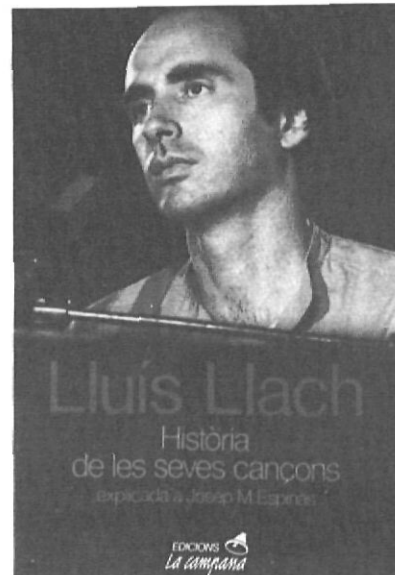
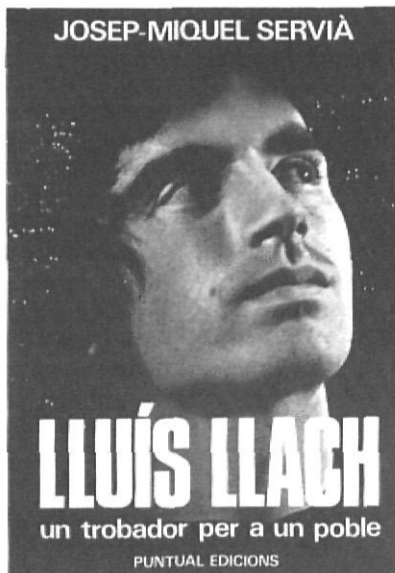
Llach. Catalogne vivre—, bon contextualitzador del «fenomen Llach», està signat pels periodistes Jacques Erwan i Marc Legras.

El 1982, Puntual Edicions publica un altre estudi biogràfic —*Lluís Llach. Un trobador per a un poble*—, basat fonamentalment en anècdotes, de l'escriptor palamosí Josep-Miquel Servià.

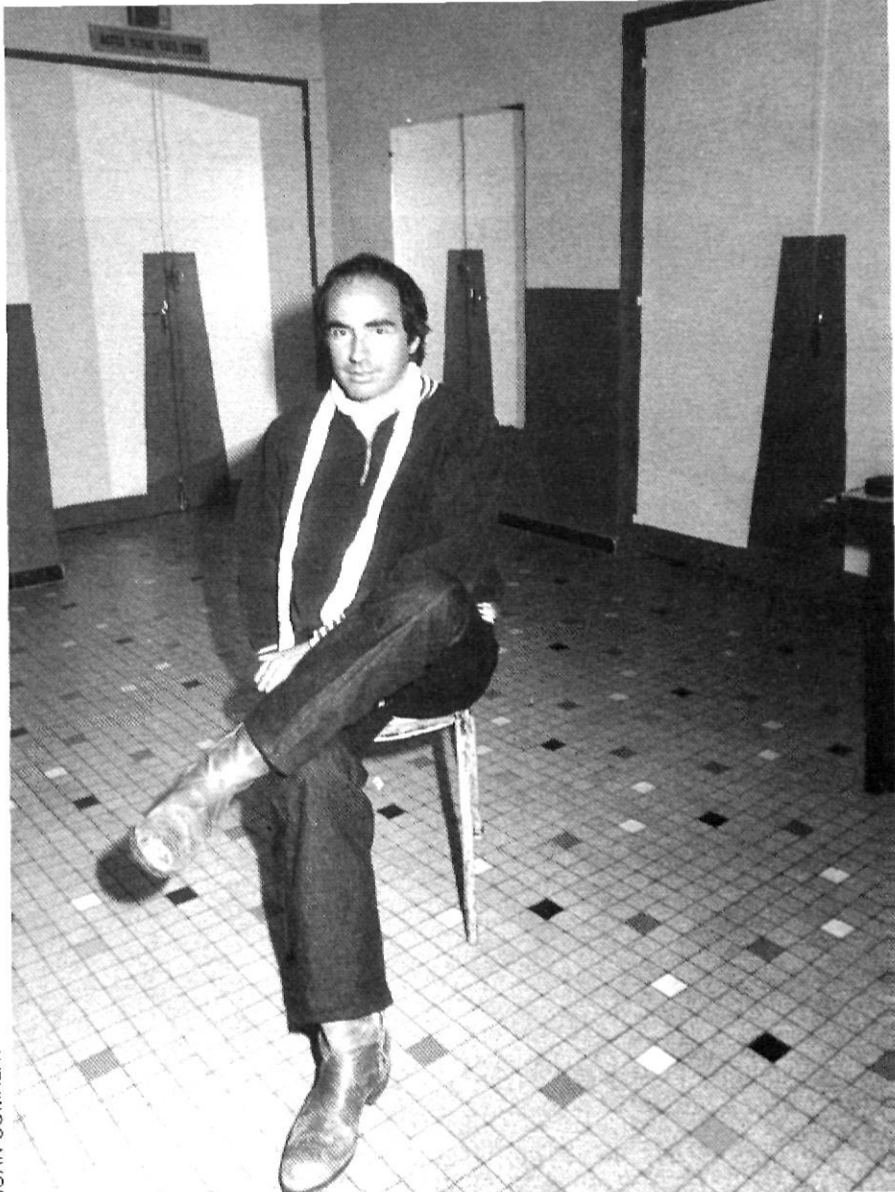
Finalment, el 1986, Edicions La Campana edita *Lluís Llach. Història de les seves cançons*, un volum en el qual el cantant explica a Josep Maria Espinàs els records que té del procés de composició de les cançons de la seva obra.

durin una cara sencera d'un disc, el cantautor empordanès musica —amb èxit, però sense aconseguir arribar al nivell del text— una part del llibre *L'àmbit de tots els àmbits* —de Miquel Martí i Pol—, que publica amb el títol *Ara mateix* dins l'àlbum *I amb el somriure, la revolta*, editat el 1982. En el mateix disc, hi inclou un convit a la mobilització —*Els són aquí*—, un clam pacifista —*Infant de Beirut*— i dues cançons d'amor: *Som tu i jo* i *I amb el somriure, la revolta*.

T'estimo surt al mercat discogràfic el 1984 amb una fórmula preciosa presentat en un embolcall molt estàndard en què els qui no coneixen Lluís Llach podrien pensar ben bé que s'hi amaga un conjunt de cançons de caire comercial. La realitat demostra, d'altra banda, que aquesta apreciació tampoc no és tan inexacta, com ho evidencien textos com *Amor particular*, *Tinc un clavell per a tu* i *Adéu-siau*. En canvi, cançons com *I ara de nou* i *Aprendre* presenten diversos aspectes més interessants, sobretot pel que fa a la música. Per damunt de la resta, però, destaca *No abareteixis el somni*, una de les creacions

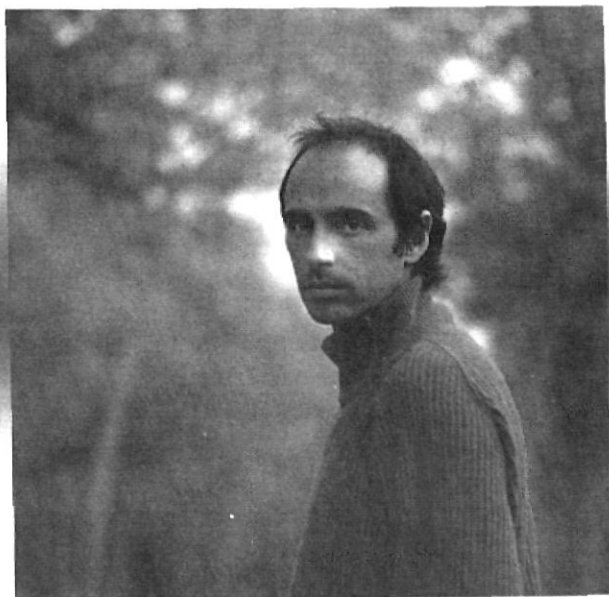
Lluís Llach inicia amb "Astres" una nova etapa encara difícil de catalogar.

JOAN COMALAT

LLUÍS LLACH

I amb el somriure, la revolta

Malgrat la cara més aviat trista de Lluís Llach a la portada, "I amb el somriure, la revolta" és un disc d'esperança.

més aconseguides del repertori actual de Lluís Llach. Menys reeixides resulten *Corrandes d'exili* —una musicació sobre un poema de Pere Quart al qual havia posat solfa amb més intuïció Ovidi Montllor— i *Fills d'Hiroshima*, una peça de poca entitat que valdria més oblidar.

A *Maremar*, editat un any després que *T'estimo*, Llach continua dins la mateixa tònica que en la seva anterior producció. Capficat en una ampullositat musical que arriba a esdevenir monòtona, es repeteix fins al cansament. Cançons com *Maremar*, *Cant de l'enyor*, *Nin-non*, *Un núvol blanc*, *Mai no sabré*, *Només per a tu* i *No tenen* una qualitat notòriament inferior a l'atenció que han causat entre el seu públic més entregat, si les comparem amb altres obres de molta més entitat que han tingut una acollida molt menys positiva. Un cas aïllat seria, però, *A l'estació*, una peça que s'inscriu entre les millors del cantant de Verges.

L'àlbum doble *Camp del Barça*, que recull el recital que féu el 6 de juliol del 1985 al Nou Camp, és integrat per quinze cançons que ja havien estat enregistrades prèviament

A dalt a l'esquerra, el primer disc de Lluís Llach. A la dreta, en un elapé col·lectiu, amb Maria del Mar Bonet, Maria Amèlia Pedrerol, Pau Riba i Jordi Pujol. A baix, el primer disc on es recullen conjuntament els seus dos primers èxits: "L'estaca" i "El bandoler".

i que no tenen cap interès suplementari més que el fet d'haver estat interpretades en el recital més multitudinari que s'ha fet mai als Països Catalans.

Nova etapa

Amb la recent publicació, al final del 1986, d'*Astres*, Lluís Llach estrena novament editora —aquest cop, la multinacional CBS— i la seva obra sofreix un nou punt d'inflexió que encara es fa difícil de catalogar. Obert a nous corrents musicals i disposat a canviar el rumb de la seva obra, l'artista empordanès ha fet, de moment, una incursió en el sempre insòlit món dels astres. Amb més qualitat musical que no pas literària, les cinc últimes cançons de la collita de Lluís

Llach ens apropen a diversos mons interrelacionats: *Astres*, *Sol*, *Lluna*, *Terra* i *Alè*.

A més d'aquests disset elapés, Lluís Llach ha editat nombrosos discs senzills i epés, i una extensa discografia a l'estranger —Suècia, el Japó, el Brasil, Alemanya, Itàlia, Mèxic, Suïssa, Bèlgica, França i el Quebec, entre d'altres països—; ha publicat àlbums recopilatoris, ha participat en un disc dedicat a Garcia Lorca i ha intervingut en enregistraments discogràfics de Marina Rossell, Ramon Muntaner, Josep Tero i Maria del Mar Bonet.

Xevi Planas és periodista.